

KUVA-YI MİLLİYE'NİN ASKERİ AÇIDAN ETÜDÜ

Dr. Öğ. Bnb. Kadir KASALAK *

1. GİRİŞ

Birlik ve beraberliğe ihtiyacımız olan bu günlerde "Kuva-yı milliye", "kuva-yı milliye ruhu" terimleri daha çok anlam kazanmaktadır.

Kuva-yı Milliye deyiminin sözlük anlamı "Milli Kuvvetler, Milli Güçler" veya başka bir ifade ile "Milis Kuvvetleri" demektir. Geniş kapsamlı özel bir tanım yapmak mümkündür. Bu durumda; "Kuva-yı Milliye, yurdumuzu parçalamak üzere harekete geçen İngiliz, Fransız, Yunan, İtalyan kuvvetlerine karşı açılan cephelerde çarpışmak üzere teşkilâtlanan bölge milis kuvvetleridir" ¹ denilebilir. Hareketin özelliği sebebiyle, Milli mücadeleye katılan ve bu mücadeleye taraftar olan herkese de "Kuva-yı Milliyeci" denilmiştir.

Kuva-yı Milliye deyimini dar ve geniş anlamda olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır. Dar anlamda Kuva-yı Milliye, düzenli ordu birlikleri dışında bir tür gerilla savaşı ile mücadele veren, sevk ve idareleri merkezi bir komutanlığa bağlı olmayan silahlı gruplardır. Geniş anlamda Kuva-yı Milliye ve İstiklâl Harbi'nin tümünü ifade eder. ² Pek çok tarihçi de Kuva-yı Milliyeci ifadesini İstiklâl Harbi, Milli Mücadele yanlısı anlamına kullanmıştır. Aynı zamanda şu belgede de bu hususlar vurgulanmakta ve doğrulanmaktadır. "Kuva-yı Milliye adı altında çıkarttıkları fitne ve fesat, Anayasa'ya aykırı olarak halktan zorla para toplamak, asker almak, bunun aksine hareket edenlere işkence ve eziyet ederek, şehirleri yakıp yıkmaya

* Gn. Kur. ATASE Bşk.lığı, 1 nci As. T. krl Bşk.

¹ ÇAY Abdülhaluk-KALAFAT Yaşar; *Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Hareketleri*, Sistem Matbaacılık, Ankara 1990, s. 7.

² ERCAN, Yavuz; "Kuva-yı Milliye'nin Yapısı ve Niteliği Üzerinde Bir Tahlil" *İkinci Askerî Tarih Semineri Bildiriler*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1995, s. 231.

kalkışmak suretiyle içgüvenliği bozanların tertipçisi ve teşvikçisi oldukları iddiasıyla haklarında dava açılan, Üçüncü Ordu Müfettişliğinden alınarak askerlik mesleğinden çıkartılmış bulunan Selânikli Mustafa Kemal Efendi, eski Yirmiyedinci Fırka Kumandanı ^{(3) (*)}

İstiklâl Harbi'ni Mondros mütarekesinden sonra başlatırsak yaklaşık 4 yıl sürmüştür. 4 yıl sürekli savaş olmamakla birlikte iki yılı kuva-yı milliye'nin etkin olduğu dönemdir. Biz burada kuva-yı milliye tâbirini yukarıda açıkladığımız birinci manada kullanıyoruz.

Bugün günlük hayatta pek çok kişinin kullandığı "Kuva-yı Milliye Ruhu"na da değinmekte yarar var sanıyorum. Kuva-yı Milliye birlikleri halkın içinden milli duygularla oluşmuş, meslek, gelir düzeyi, genç yaşlı v.b. pek çok hususlar dikkate alınmaksızın bir nevi kendiliğinden oluşmuş birliklerdir. Yukarıda bir tanımda da belirttiğimiz gibi yurdu düşmana karşı korumak amacıyla oluşmuş birliklerdir. Bunların oluşumunda gönüllüğün önemli bir yer tuttuğunu unutmamak lâzımdır. Mustafa Kemal ATATÜRK bu istek ve arzuyu milli ahlâka dayalı bir husus olarak şöyle ifade etmiştir: "... Bir iş, her neye ait olursa olsun, insanın kuvvet kullanmasını, yorulmasını gerektirir. İnsanlar mecbur olmadıkça kendilerini yormak istemezler. Halbuki bazı işler vardır ki kendiliğinden, insanda onu yapmak için, içte bir arzu, bir eğilim doğar, o iş arzulanmaya değer olur. İşte ahlâki işler aynı zamanda hem mecburi ve hem de arzulanabilir işlerdir. Bir işin ahlâki bir değerinin olması, ayrı ayrı insanlardan, daha yüce bir kaynaktan meydana gelmiş olmasıdır. O kaynak, cemiyettir, millettir! Hakikatte, ahlâklılık kişilerden ayrı ve bunların üstünde, ancak toplumsal, millî olabilir. Milli ahlâk, milletin sosyal düzeni ve huzuru, şimdiki ve gelecekteki refahı, saadeti, selameti ve güvenliği medeniyette ilerleme ve yükselmesi için insanlardan, her hususta ilgi, gayret, nefsin feragatını ve gerektiği

3 Atatürk ile ilgili Arşiv Belgeleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, s. 83.

* 16 Mayıs 1920 tarihli İstanbul Bir Numaralı Sıkıyönetim Komutanlığı Mahkemesi tarafından Mustafa Kemal Paşa ve beş arkadaşı için verilen idam kararı ile bunu onaylayan Padişah Vahdettin'in fermanı ihtiva eden 24 Mayıs 1920 tarihli Sadrazam Damat Ferid'in yazısı (Daha geniş bilgi için bkz: Dipnot 3, 87 sayılı belge)

zaman seve seve canının verilmesini isteyen ahlâktır. Mükemmel bir millete milli ahlâkın gerekleri, o milletin fertleri tarafından adeta düşünmeksizin, vicdani, hissi bir sebeple yapılır. En büyük milli his, milli heyecan işte budur..."⁴

İşte burada ifade etmek istediğimiz "Kuva-yı Milliye Ruhu" budur. İçten gelen bir istekle birlik ve beraberlik içinde millet fertlerinin ülke çıkarlarını ön plana çıkarması yüce önder ATATÜRK'ün milli ahlâkın tanımında belirttiği hususların uygulama alanına konulmasıdır. İstiklâl Harbi'nin başarısının da bu ruha bağlı olduğu herkesin malumudur.

Bu kavramları bu şekilde açıkladıktan sonra Kuva-yı Milliye nasıl olmuştur. Nedenleri, doğuşu ve amaçları üzerinde durmak konunun incelenmesi bakımından önemlidir.

2. KUVA-YI MİLLİYE'NİN OLUŞUMU VE AMAÇLARI

a. Kuva-yı Milliye'nin Doğuşu:

Kuva-yı Milliye'nin doğuşu bir takım nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenleri iyice ortaya koyabilmek için 1918 yılı sonları Osmanlı Devleti'nin durumuna bakmak gerekir.

I. Dünya Harbi'nin galipleri 30 Ekim 1918 yılında imzalanan Mondros Mütarekesi hükümlerini diledikleri şekilde (hedefleri doğrultusunda) yorumlayarak Osmanlı Devleti'ni paylaşma arzularını yerine getirmek istemişlerdir. Bunun içinde hiç vakit kaybetmeden 3 Kasım 1918'de Musul İngilizler tarafından işgal edilirken, 13 Kasım 1918'de İngiliz ağırlıklı İtilâf donanması İstanbul'a gelerek bir askerî yönetim kurmuşlardır. Böylece Birinci Dünya Harbi'nde geçemedikleri Çanakkale'yi savunmasız bir biçimde geçmişlerdir.

4 Atatürkçülük (Birinci Kitap), Gnkur. Basımevi, Ankara 1983, s. 57.

1919 yılının ilk aylarından itibaren Adana, Urfa, Antep, Maraş bölgesi Fransızlar, Çanakkale Boğazı civarını, İstanbul ve bazı Anadolu'daki stratejik noktalar (Irak'ta olduğu gibi) İngilizler, Muğla, Antalya bölgesini İtalyanlar işgal ederken, limanlar ve demiryolları da İtilâf kuvvetlerince kontrol altına alınmıştır.

Türk milletinin en çok ağırına giden işgal hareketi ise İzmir'in İtilâf devletlerinin destek ve onayıyla Yunanlılar tarafından işgal edilmesi olmuştur. Milli mücadele hareketi yukarıda değindiğimiz gibi bir ruhla ortaya çıkmış, aynı kaynağa dayanmış Anadolu'nun her yerinden fıskırmıştır. İşgal edilen yerler büyük mücadelelere sahne olduğundan, mücadelenin yoğun olduğu yerler daha çok ön plana çıkmış bir nevi efsaneleşmiştir. Bunun sonucunda Batı Anadolu Kuva-yı Milliye hareketleri, birlikleri bakımından adından daha çok söz ettirmiştir.

15 Mayıs 1919 sabahı başlayan Yunan işgaline karşı Batı Anadolu'da ilk direniş 16 Mayıs sabahı Urla'da olmuştur. İzmir'in işgalini öğrenen 800 kadar yerli Rum, Türk köylerine saldırmaya, savunmasız insanları öldürmeye, mallarını yağmalamaya başladılar. Urla'nın Türk mahallelerini kuşattılar. Bunun üzerine Urla'da bulunan 173 ncü Aday Komutanı Yarbay Kâzım Bey yanında bulunan 18 er ve birkaç jandarma ile birlikte kasabayı savunmaya başladı. İlk Rum saldırısı püskürtüldü. Rum çetelerinin tarazu karşısında dehşet verici ve mezalimi öğrenen Urla halkı kasabadaki silah deposunu zorla açmış, mevcut 120 tüfek ve cephaneyi alarak bir milis kuvveti meydana getirmişlerdir. 173 ncü Alay'ın emrine girerek onun vurucu gücünü arttırmışlardır.⁵

Bu olayla birlikte Batı Anadolu'da ilk Kuva-yı Milliye mücadelesi başlamıştır. Bunu 172 nci Alay Komutanı Ali Bey'in (Çetinkaya) Ayalık'taki çalışmaları izledi. Ali Bey 24 subay ve 150'ye yakın askerinin yanında halktan 300 kişilik bir milis kuvveti de kurmuştu.⁶

⁵ Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, C.II, Ks. 1, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara 1994, s. 46-47.

⁶ERCAN, Yavuz; a.g.m., s. 232.

Yine Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye birliklerinin oluşumuyla ilgili olarak şu örnekte dikkate değer gözükmektedir. "Batıda Kuva-yı Milliye konusundaki girişimlerden önemli biri de 57 nci Tümen Komutanı Albay Şefik Bey'in (Aker) çalışmalarıdır: Şefik Bey, 23 Mayıs 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği bir yazıda: "Durumun düzeltilmesi için, Kuva-yı Milliye teşkilâtı kurmanın en iyi tedbir olacağını" bildirmesi ve Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'nın (Çobanlı) da bu yazının altına: "Son fıkra çok önemlidir. Acele edilmesi lâzımdır" diye not düşmesi üzerinde durulacak bir noktadır. Görüldüğü gibi Harbiye Nezareti bu fikri desteklemiş, ancak hiçbir yardım yapacak güçte olmadığından her şeyi onun girişimine bırakmıştı. Diğer yandan 17 nci Kolordu Komutanlığı'na atanan Albay Bekir Sami Bey de İstanbul'dan hareketinden önce Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa'dan aldığı direktifte böyle bir yetkiye sahip olmuştur" ⁷

1919 yılı Haziran ayı başlarından itibaren Kuva-yı Milliye teşkilatlanması ve mücadelesi hızla gelişmeye başlamıştır. Batı Anadolu'nun iç kısımlarına da yayılmıştır. Nitekim yine Haziran başlarında Isparta ve Burdur'daki çok sayıda yedek subay, Kuva-yı Milliye kurmaya hazır olduklarını belirterek Burdur Askerlik Şubesi başkanına müracaatta bulunmuşlardır. Binbaşı İsmail Hakkı Bey durumu, Çine'de bulunan 57 nci Tümen Komutanı Alb. Şefik (Aker) Bey'e 7 Haziran'da bildirmiştir. Yazısında askerlerce kurulacak milli bir teşkilâta müsaade istemiştir. Bazı yöneticilerin bu fikre olumlu bakmadığını bilen Şefik Bey'de verdiği cevapta "milli teşkilâtın ahaliye ait bir keyfiyet olduğunu ve firari erlerin nizamî kıtalarına iadesi hususunda çalışmasını" belirtmesine rağmen, gizli olarak, milli teşkilâtın el altından desteklenmesi emrini vermiştir. ⁸

Kuva-yı Milliye birliklerinin oluşumunu sadece batı bölgesinde değil, Anadolu'nun her yerinde olmuştur. Güney Cephesinde şu olay Kuva-yı Milliye'nin kuruluşunu başlatmıştır: "Güneyde Fransız işgaline ve Fransız-

7 A.g.m., s. 233 (Ayrıca bkz. Nuri KÖSTÜKLÜ; "Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancaklarında "Kuva-yı Milliye Fikri Üzerine İlk Çalışmalar", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.V, Mart 1989, s. 14'den ayrı basım, s. 481.)

8 KÖSTÜKLÜ, a.g.m., s. 481-482.

Ermeni işbirliği ile Türklere yapılan zulüm, hakaret, yağma ve öldürme olaylarına karşı ilk direnme 19 Aralık 1918'de Dört Yol'a bağlı Karakese Köyü'nde oldu. Hayatlarından endişe eden köy halkı Fransızlar'a silâhli savunmaya geçtiler. Çarpışma sonunda Fransızlar 15 ölü vererek çekilmek zorunda kaldılar" ⁹ . Özellikle Sivas Kongresi'nden sonra Güney Cephesinde çeşitli rütbelerdeki subaylar, Kuva-yı Milliye hareketlerini sivil kıyafet ve takma adlarıyla organize etmişlerdir. Şu belgede bu bölgedeki Kuva-yı Milliye'nin faaliyetlerinden bahsedilmektedir. 3 ncü Kolordu Komutanı Selahattin Bey, Heyet-i Temsiliye Başkanlığına gönderdiği 28.3.1920 tarihli yazısının 3 ncü maddesinde "Kılınç Ali Bey'in komutasında bir kısım Kuva-yı Milliye Kilis'ten Antep'e ilerleyen düşmanı uzaklaştırmak üzere 27.3.1920'de Akça koyunlu istikâmetine hareket etmiştir." ¹⁰ demektedir.

Kuva-yı Milliye'nin oluşumuyla ilgili pek çok örnek mevcuttur. Ancak biz burada tümünü veremeyeceğimiz için bu kadar örnekle yetiniyoruz.

b. Kuva-yı Milliye'nin Doğuş Nedenleri:

Kuva-yı Milliye dediğimiz birlikler olsun, kuva-yı milliye hareketi dediğimiz faaliyetler olsun elbette pek çok nedene dayalı olarak ortaya çıkmıştır. Türk İstiklâl Harbi'nde önemli bir yeri olan bu düşünce ve faaliyetlerin nedenlerini şu şekilde sıralamamız doğru olacaktır.

(1) Türk Devleti'nin parçalanarak ortadan kaldırma düşüncesi.

Bu düşüncenin somutlaşmasını, biz 18 Ocak 1919 tarihinde başlayıp, yıl sonuna kadar devam eden Paris Konferansındaki konuşma ve pazarlıklardan anlamamız mümkündür. Sevr antlaşması yine bir başka somut örnektir. Mondros Mütarekesine dayalı işgaller diğer bir örnektir.

⁹ ERCAN; a.g.m., s. 235.

¹⁰ Gnkur. ATASE Bşk.lığı Arşivi, Kol: İst, Kls. 258, Dos: 16, Fih: 41 (Ayrıca bkz: Askerî Tarih Belgeleri Dergisi s. 103, 104, 105)

(2) **Damat Ferit Paşa hükümetinin, işgallere seyirci kalan ve itidal tavsiye etmekten başka herhangi bir girişimde ve faaliyette bulunmaması.** Padişah Vahdettin'in de aynı düşünceyi paylaştığı şu sözlerinden de anlaşılmaktadır: "bağırılım, fakat elimizi kaldırmayalım." ¹¹

(3) **İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve Yunan mezalimi;** Paris Barış Konferansı'nında İtilâf devletlerinin almış olduğu bir kararla, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali Türk milletinde büyük bir infial yaratmıştır. Yunanistan bağımsız bir devlet haline gelmesinden (1829) sonra Osmanlı Devleti ile sürekli savaş halinde olmuş, Osmanlı aleyhine topraklarını genişletmiştir. Bu durum ister istemez bir düşmanlık yaratmıştır. Tarihten gelen Yunanistan'ın bu uzlaşmaz, kin dolu tutumuna Yunan vahşeti eklenince Atatürk'ün yukarıda ifade ettiğimiz sözlerinde belirttiği gibi, içten gelen millî, vicdani duygularla kendini koruma düşüncesi ortaya çıkmıştır. Yunan vahşeti o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki, yapılanlar Türklere karşı bir soykırımdan başka bir şey değildir. Bu olaylarla ilgili pek çok belge mevcuttur. "Subayların yalnız askerî teçhizatı değil, para çantaları, alyans yüzükleri, saat, sigara tabakası, çakmak, yenice görünen elbise kalpaklarına kadar her şeyleri soyulmuştu. Soygunculuk pek yaygın olmuş; Türk evlerine zorla girilerek birçok ailelerin çamaşırlarına varıncaya kadar bütün eşyaları alınmıştı." ¹² denirken, bir başka belgede de "İşgalin ilk 48 saati içinde İzmir ve banliyölerinde (Urla yarımadası ve köyleri dahil) öldürülen Türklerin sayısı 2000'in çok üstünde idi" ¹³ ifadelerine yer verilmiştir.

Yunanlılar bu mezalimi yaparken, Anadolu'daki Rumlarla işbirliği yaparak faaliyetlerini akıl almaz boyutlara çıkarmışlardır. Niyetlerini de çıkarmadan önce belli etmişlerdir. Şu kısa örnekte bunu açıkça ortaya koymaktadır. "Çıkarmadan aylar önce silahlandırılmış, yerli Rum çetelerinin, Yunan askerleriyle işbirliği ederek giriştikleri bu menfur cinayetler pek

11 İNÖNÜ; **Hatıralar** (Yayıma Hazırlayan: Sabahattin Selek), İstanbul 1985, s. 176.

12 ATASE Arşivi Kol: İst., Kls: 14, Dos: 55, Fih: 78/17.

13 ATASE Arşivi Kol: İst., Kls: 14, Dos: 55, Fih: 78/11.

vahşiyane bir hal almıştı. Yağma ve soygunculuk da son haddini bulmuştur. Sivil ve askerî bütün devlet daire ve müesseselerinin kasaları kırılmış toplam olarak 21 kasadan 231426 liralık nakit para alınmıştı" ¹⁴.

(4) **Türk halkının kendi bölgesini savunma düşüncesi**; İzmir'in işgali ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki Ermeni katliamları, Fransız Ermeni işbirliği Türk insanın kendi yurdunu savunma düşüncesine itmiştir. Milli duygularla ortaya çıkan bu düşünce Kuva-yı Milliye'nin kurulmasında etkili olmuş, Türk halkı hiç olmazsa önce kendi bölgesini kurtarma fikriyle hareket etmeye başlamıştır. Bilhassa Sivas Kongresi'ne kadar bu düşünce etkili bir biçimde halkta yer etmiştir ¹⁵. Halk bu düşüncesini eylem alanına kuva-yı milliye olarak geçirirken, daha sonra organize hareket etme mecburiyeti bağımsızlık fikrinin pekişmesini sağlamıştır. Mevcut ihtiyaçlar, mevcut şartların gereği ne ise Türk milleti o yola başvurmuştur.

Sadece ülkeyi yönetenlerin veya bir kısım aydınların fikirleri peşinde koşmamıştır. Yani sonuçta milletin sağ duyusu galip gelerek bağımsızlık mücadelesi başarıya ulaşmıştır ¹⁶. Bölgesel olarak başlayan kuva-yı milliye hareketi de bu mücadelede önemli bir basamak olmuştur.

(5) **Ordunun terhis edilmesi ve zayıf durumda olması**: Kuva-yı Milli'nin doğmasının önemli nedenlerinden birisi de ordunun terhis edilmesi ve mevcut kuvvetlerinin de yetersiz olmasıdır. Mondros Mütarekesine göre ordunun terhis edilmesi gerekiyordu. Nitekim bu büyük oranda yapılmış, ordunun mevcudu 50 bin civarına indirilmiştir. Bu mevcut asayiş sağlamaya görevliydi. Türk ordusuna bırakılan silâh ve cephanenin büyük kısmı zaten İstanbul'da depolanmıştı. İstanbul'da İtilâf devletlerinin kontrolü altında. Bu durum karşısında yapılabilecek tek şey halkın kendi başının çaresini bakmak olmuştur. Teçhizat ve mühimmat ba-

14 ATASE Arşivi Kol: İst., Kıs: Dos: 55, Fih: 78/12.

15 Kadir KASALAK; *Milli Mücadele'de Manda ve Himaye Meselesi*, Gnkur. Basımevi, Ankara 1993, s. 14.

16 KASALAK; *a.g.e.*, s. 9-19, 107-110, 121-167.

kiminden yetersiz olmakla birlikte dağınık kuvvetlerin yanında en derli toplu gözükeni Erzurum'da bulunan 15'nci Kolordudur. ¹⁷ Atatürk Büyük Nutuk'un başında bu durumu çok güzel tasvir etmiştir. Bu durumda yapılacak tek şey topyekün savaştan başka şey değildir. Bu savaşı yürütmek için mevcut şartlarda kuva-yı millie'yi doğurmuştur.

c. Kuva-yı Milliye'nin Amaçları:

Türk milletinin kendi içerisinde, milli duygularla teşekkül eden Kuva-yı Milliye'nin kurulmasının belli başlı amaçlarını şu şekilde ifade etmek mümkündür.

(1) Türk milletinin Yunan işgalleriyle başlayan saldırılara boyun eğmeyeceğini ve işgalleri onaylamadığını dünya kamuoyuna duyurmak. Bu amaçlarla yapılan mitingler, protesto telgraflarının çekilmesi kuva-yı milliyenin amaçlarından biri olduğunu açık göstermektedir. İzmir'in işgalinden bir gün önce 14 Mayıs 1919 tarihinde "Yahudi Maşatlığı"nda yapılacak miting için dağıtılan bildiri de şöyle denilmektedir.

"Ey bedbaht Türk!...

Wilson prensipleri unvan-ı insaniyetkâranesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor.

Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türkler'in Yunan'a iltihakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi ve bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi.

Şimdi sana soruyoruz.

Rum senden daha mı çoktur?

Yunan hakimiyetini kabule taraftar mısın?

17 TSK Tarihi; C. X, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yay., Ankara 1985, s. 489-490.

Artık kendini göster. Tekmil kardeşlerin maşatlık'tadır. Oraya yüzbinlerle toplan. Ve kaahir ekseriyetini orada bütün dünyaya göster. ilân ve ispat et. Burada zengin, fakir, alim, cahil yok. Fakat Yunan hakimiyetini istemeyen kütle-i kâhire vardır.

Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma. Hüsrân ve nekbet faide vermez. Binlerce, yüzbinlerce Maşatlığa koş ve Heyet-i Milliye'nin emrine itaat et!...

İlhak-ı Red

Heyet-i Milliyesi" 18

İzmir'in işgali üzerine 16 Mayıs 1919 tarihinde, Denizli'den İstanbul hükümetine çekilen protesto telgrafında şu ifadelere yer verilmiştir.

"Sadaret Makamına

Denizli No: 3670

16 Mayıs 1335 (1919)

Meşrutiyetin ilânından pek elim ve kanlı feci olaylara uğradık, fakat bunların hiç biri sevgili İzmir'imizin Yunan kuvvetleri tarafından işgali haberinden doğan teessürleri meydana getirmemiştir. Harp senelerinde hiçbir fedakârlık esirgemeyen, milletin cidden vicdanlarını yakan şu haber karşısında irade ve ihtiyarını kaybetmiş ve yarın buraların Yunan çetelerine geniş bir saha olacağını düşünerek hayatın bir esirlik ve azap olacağı fikri ile şimdiden şerefle ölmeyi göze almışlardır. Bu sebeple bu işgali katiyyen kabul edemeyeceğimizi ve hükümetin emirlerine hazır bulunduğumuzu arz ederiz.

Bütün Ahali Adına

Ahmet Hulusi" 19

18 TAÇALAN, Nurdogan; *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Milliyet Yay., s. 232.
19 PARLAK, Türkmen; *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi I*, İzmir 1982, s. 372.

Bildiri ve telgraftan açıkça anlaşılacağı üzere, Yunan işgalleri reddediliyor ve bunlar dünya kamuoyuna duyurulmaya çalışılıyordu. Çeşitli ülkelere çekilen protesto telgrafları, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ve İstanbul'da yapılan mitingler Kuva-yı Milliye'nin değindiğimiz amacını anlatıyordu.

(2) Yunan, Ermeni-Fransız işgallerine engel olmak, işgal kuvvetlerini kayba uğratarak Anadolu içlerine ilerlemelerini durdurmak.

Yukarıda değindiğimiz Urla olayı, 57 nci tümenin Ege'deki faaliyetleri, Çerkes Ethem ve Demirci Mehmet Efe'nin Yunanlılarla girmiş oldukları çatışmalar, Güney cephesindeki Sütçü İmam ve Şahin Bey'in faaliyetleri bu amacı açıkça ortaya koymaktadır. Kısaca şu örneği bakmakta yeterli olacaktır: "... doğan çocuğun adının konması yani "Kuva-yı Milliye" adı Denizli havalisine nasip olmuştur. Öte yandan bu bölgede kurulan milli kuvvetler düşmana çok büyük darbeler indirmiştir. Mesela, 30 Haziran 1919'da Aydın'ın düşmandan geri alınmasında en büyük pay, Denizli, Isparta ve Burdur gönüllülerinden teşekkül etmiş olan "Sarayköy Müfrezesi"ne aittir nitekim, Mustafa Kemal, Sivas kongresine gelen Denizli sancağı temsilcilerine hitaben: "İstanbul'da şurada mitingler yapıydı. Devletlere Yunan işgali protesto edildi. Fakat sizin Aydın Kuva-yı Milliyesi cephesinde patlattığınız silâh sesleri Versay Sarayını çınlattı".²⁰

(3) Türklerin yerleşim yerlerini şehir (köy, kasaba) Rum ve Ermeni çetelerin saldırılarına karşı korumak, bölgeyi bu çetelerden temizlemek. Birinci Dünya Harbinde Ermeni çetelerinin yapmış olduğu katliamları, Batı Anadolu ve Trakya'da Yunanlılar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yeni Ermeniler yapmışlardır. Özellikle Batı Anadolu'da Yunanlılar İzmir'e çıktuktan sonra bölgede yaşayan Rumlarla işbirliği yaparak Türk halkına karşı vahşiyane hareketlere girişmişlerdir. Bu konular pek

²⁰ KÖSTÜKLÜ, a.g.m., s. 480.

çok örnekler olmakla birlikte biz birer örnekle yetineceğiz. "15 Şubat 1919'da Söke'nin Yoran Köyü Rumları jandarma karakoluna saldırdılar, tahkikata gelen Jandarma bölük komutanına ateş ettiler; 4 eri yaraladılar, 8 er kayboldu 19 Şubat'ta gümrük memurunu ve eşini dövdüler, Jandarma karakolu Akköy'e çekildi. Bölgedeki Rum köylerinin de ayaklanmasını önlemek için Ödemiş'teki 135 nci Piyade Alayı takviye edildi. Asilerin, Birinci Dünya Savaşı sırasında Yoran Bucağı'ndan kaçarak yabancı ordularda görev yaptıktan sonra Yunan ve İngiliz üniformaları ile dönen Rumlar olduğu anlaşıldı.

Asiler, Yoran'da bulunan 56 ncı Tümen'e ait silah, cephane ve bombaları ele geçirmişler ve pusuya düşürdükleri Jandarma müfrezesinden bazı erleri şehit etmişlerdi".²¹

Güney cephesi ile ilgili bir başka belge ise Fransızların yardımıyla Ermeni çetelerin katliamından söz edilmektedir. 2 Kasım 1919 tarihli Mustafa Kemal Paşa tarafından Malatya Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Heyet-i Merkeziyesine gönderilen yazıda şu hususlara yer verilmiştir.

"Mütareke şartlarına aykırı İngiliz işgal kuvvetlerinin takviye ettiği Maraş'a Fransız kuvvetleri girmekte ve aradaki Ermeniler vasıtasıyla müslüman kardeşlerimize karşı bir katliam icra etmekte oldukları haber alındı. Cemiyetimizin nizamnamesi gereği haksız işgale karşı birlikte hareket etmek esası kabul edilmiş olduğundan oradan yardım isteyen din kardeşlerimize karşı Malatya'nın uygun coğrafyası nedeniyle derhal yardım yapılması gerektiği Elbistan kazasıyla orada toplanan milli kuvvetlere yardım ederek Kuva-yı Milliye'nin yakın mahallelerde takviyesiyle milli müdafaanın başarı kazanması gerekmektedir..."²²

21 IŞIK, Hüseyin; "Anadolu'da Yunan Mezalimi", Üçüncü Askerî Tarih Semineri Bildirileri, Gnkur. ATASE Bşk.lığı Yayınları, Ankara 1986, s. 379.

22 ATASE Bşk.lığı Arşivi; Kol: İst., Kls: 255, Dos: 6-2, Fih: 44.

Ermeni çetelerinin yaptıklarıyla ilgili olarak Prof. Dr. Azmi Süslü bildirisinde şu bilgileri vermektedir. "yerli-yabancı arşiv belgelerine müracaat eserlerine, bölgedeki canlı şahitlere, saha araştırmalarına ve arkelolojik - antropolojik kazılara dayanarak diyebiliriz ki, bugün Doğu ve Doğu Anadolu'da Ermeniler tarafından katledilmiş 1 milyonun üzerindeki Türk'e ait 100'e yakın toplu mezar bulunmaktadır. Adana'dan Kars'a, Erzurum-Erzincan'dan Çankırı-Sivas'a, Van'dan Bitlis'e Muş'a kadar uzanan bölgelerde yer alan bu toplu mezarların en yoğun olduğu yerler ise, Kars ve çevresindedir ²³".

Belgelerden de anlaşıldığı gibi Ermeni ve Yunan vahşetini ortadan kaldırmak Kuva-yı Milliye'nin önemli amaçları içinde yer almıştır.

(4) Zaman kazanmak suretiyle teşkilâtlanmaya ve düzenli ordunun kurulmasına imkân sağlamak; Kuva-yı Milliye'nin Türk milletinin organize olmasını, teşkilâtlanmasını ve zamanla düzenli orduya geçiş amacını da gerçekleştirmiştir. Nitekim, Anadolu'nun her tarafından yapılan kongreler bunun en güzel somut örnekleridir. Bu hususta bir araştırmacının fikirlerine katılmamak mümkün değildir. "... Pek çok subay ve sivil memur yerli ileri gelenlerle bir araya gelerek yerel komiteler kurdular. Her kasabanın Ulusçuları, tutucu ve işbirlikçilerle didişmek pahasına, kendi direniş örgütlerini yarattıkları Yunanlılarla dolaylı işbirliği demek olan ulusçu örgütlenmeyi baltalamak, ulusçu subayları ve örgütlenmeyi savunan aydınları kasaba ve kentlerden çıkarmak, tehdit etmek, hatta öldürmek türünden pek çok engelle savaşmak zorunda kaldılar. Bütün bu çabaların sonucunda oluşturulan yerel örgütler Ege'deki ilk kongrelerini, Erzurum Kongresi'nden yaklaşık bir ay önce toplandılar...

Kongre başarıyla yapıldı ve Kuva-yı Milliye'nin resmileşmesi doğrultusunda ilk ciddi adım atılmış oldu. Kongrenin sonuçlarından biri de

23 SÜSLÜ, Azmi; "Doğu Anadolu ve Kars'ta Oynanan Oyunlar", *Yakın Tarihimizde Kars ve Doğu Anadolu Sempozyumu*, Ankara 1992, s. 33.

bölge içindeki Reddi-İlhak ve Müdafaayı Hukuk Cemiyetleriyle ilişki kurup onları da örgütsel bağdaşmaya katmak olmuştur" ²⁴

(5) Bağımsızlık, işgallere karşı koyma amacını taşıyan, teşkilâtlanma düşüncesine karşı çıkan, bozgunculuk yapan, düşmanla çeşitli nedenlerle (menfaat temini, makam isteği, para alma v.b.) işbirliği yapanları tesirsiz hale getirmek:

Kuva-yı Milliye'nin kuruluşu sırasında, Milli mücadele hareketinin teşkilâtlanması veya düzenli ordunun kurulması sırasında bozgunculuk yapanlar, bu faaliyetlere karşı çıkarak engel olmaya çalışanlarda olmuştur. Ayrıca, "İstanbul hükümeti karışıklık çıkacak korkusuyla ulusal kuvvetlere (Kuva-yı Milliye) yardım etmediği gibi, onların dağılmasını da istiyordu" ²⁵ Kuva-yı İnzibatiye'nin kuruluş amacında zaten bu idi. Kuva-yı Milliye ayrıca; bağımsızlık fikrine karşı olan mandacı, himayeci ve bolşevikliği kabbullenen ve bunun için isyanlar çıkaran, bozgunculuk yapan, İngiliz, Fransız, Yunanla işbirliği yapan yerli işbirlikçilerle de mücadele etme amacını taşımış ve bunu da gerçekleştirmiştir ²⁶ .

Özellikle İngilizlerin milli mücadeleye karşı el altından çeşitli faaliyetlerde buldukları, makam, mevki hırsı içindeki pek çok Osmanlı yöneticisi ve aydınları da kullandıkları bilinmektedir. Hikmet imzalı ve "Necatî Bey"e hitabıyla başlayan ve Sivas'tan 19.9.1335 (1919) tarihinde çekilen telgrafta çeşitli para yardımlarından söz edilmektedir. "İstanbul'dan alınan mevsuk malumata göre İngilizler tarafından İngiliz Muhipleri Cemiyeti namına darsaadetden hükümetin dahiliye nazırı Adil beye 150 bin lira vermiştir. Konya valisi Cemal beye 200 bin lira, Ankara valisi Muhiiddin Paşa'ya da bundan daha fazla miktarda bir meblağ gönderilmiştir...." ²⁷ .

24 ERGİL, Doğu; *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi*, Çağ Matbaası, Ankara 1981, s. 72.

25 A.g.e., s. 81.

26 KASALAK; a.g.e.

27 ATASE Arşivi; Kls: 322. Dos: 3, Fih: 36.

Belge de açıkça İngiliz yardımlarından söz edilmektedir. İşte Kuva-yı Milliye'nin amaçlarından birisi de bu yerli düşman işbirlikçileriyle mücadele etmek olmuştur.

d. Kuva-yı Milliye'nin Yapısı:

Kuva-yı Milliye (milli kuvvetler) halkın içinden çıktığı, halkın arzusu ile oluştuğu için yapısı içinde de her türlü insana rastlamak mümkündür. Prof. ÇAY'a göre "...Kuva-yı Milliye müfrezelerinden bir kısmı yurdun her bölgesinden kopup gelmiş insanlardan, bir kısmı ise özellikle belli bir yerin, kasabanın veya aşiretin insanlarından teşekkül etmişti. Bir çoğunun bünyesi taşıdıkları adlardan anlaşılıyordu." ²⁸

Kuva-yı Milliye'nin yapısı içinde halkın hemen hemen tüm kesimlerinin yer aldığı her araştırmacının kabul ettiği bir husustur. Ancak bazı kesimler günün şartlarına göre ön plâna çıkmışlardır. Ana hatlarıyla yapıyı oluşturan grupları tasnif etmek gerekirse şöyle bir tablo ortaya konulabilir. 1. Subaylar ve Bürokratlar (o dönemde silah altında bulunanlar ve devlet görevlileri) 2. Efeler ve zeybekler, 3. Çeşitli mesleklere mensup halkın içinden gönüllüler, 4. Eşraf (adı verilen sözü dinlenir, zengin sayılan insanlar) ve din adamları, 5. Toprakla uğraşan köylüler Bu kuva-yı milliye hareketini yapısında sivil halkın çokluğu ve etkinliği nedeniyle sivil direniş hareketi gibi nitelendirilmeler yapanlardan mevcuttur. ²⁹

Kuva-yı Milliye'nin yapısı içerisinde saydığımız gruplar ön plana çıkanlardır. Toplumun diğer kesimlerinden de gazeteci, aşiret reisleri v.b. gruplarda harekete katılmıştır.

1. Subaylar ve bürokratlar :

Kuva-yı Milliye gerilla harbi yapan birlikler olduğuna göre, onların

²⁸ ERGİL, Doğu; a.g.e., s. 67-94 ve diğer bölümleri, ÇAY; a.g.e., s. 8-10, AVCIOĞLU, Doğan; *Türkiye'nin Düzeni* adlı eserler.

²⁹ TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim; *Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşına Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey*, TTK Basımevi, Ankara 1989, s. 50-56.

sevk ve idaresinin savaşı bilen insanlar, silah tutan insanlar tarafından yapılması da normaldir. Bürokratlar ise özellikle teşkilâtlanmada önemli görevler almışlardır. Bu subay ve bürokratlar zaman zaman takma adlar kullanılarak faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İstihbarat açısından bu uygulama çok da başarılı olmuştur. Subaylar daha sonra özellikle düzenli orduda, bürokratlar ise devletin yeniden teşkilâtlanmasında önemli görevler almışlardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde saymak mümkündür.

"... Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Halit Paşa, Mürsel Paşa, Ahmet İzzet Paşa, Osman Nuri Paşa, Cevat Paşa, Yakup Şevki Paşa, Hakkari valisi Haydar Bey, Kaymakam Cibranlı Halit Bey, Ekrek nahiyesi müdürü Zeynelzade Mustafa Efendi, Çan nahiyesi müdürü Osman Bey vardı".³⁰

İzmir ve civarının işgali, bu bölgede bulunan subayların iç kesimlere çekilip direnmeye karar verirken, Osmanlı ordusunun terhisinden dolayı, başta kalan subaylarda İstanbul'da toplanmaya başlamışlardır. Ancak, yabancıların kontrolü altında bulunan İstanbul'da duramayan subaylar Batı Anadolu'ya gelerek direnişe katılmışlardır. Bunların çoğu milliyetçi duygularla yüklü adları İttihatçıya çıkmış yada gerçekten İttihat ve Terakkiye katılmış veya fikrini benimsemiş kişilerdir. Bu düşünceler içinde kaymakam ve mutasarrıflarından bulunduğu bürokratlar kesiminde bu harekete katılmaya başlamıştı. Subay ve bürokratları bu duruma iten önemli etkenlerden biri de Hürriyet ve İtilâf Partisini bir nevi iktidara taşıyan Damat Ferid hükümetinin uygulamalarına bir örnek de şuydu: "...1 Aralık 1918'den başlayarak Ermeni ve Rum kökenli memurlar, mutasarrıflık, kaymakamlık, genel müdürlük ve mülkiye müfettişliklerine atandılar" Ayrıca Boğazlayan kaymakamı Kemal Bey tehcir uygulamasından sorumlu tutularak idam edildi. Pek çok aydın Malta'ya sürüldü. Bu durum karşısında Anadolu'ya geçenlerde hızla artmaya başladı. Alb. Kara Vazıf, eski Harbiye Nazırı ve Hamidiye Kahramanı Hüseyin Rauf Bey bunlardan bir ka-

30 ÇAY; a.g.e., s. 8.

çıydı. Bu kişiler Anadolu'ya haklarını aramaya gidiyordu. Ancak, en önemli eksikliklerden birisi askerdir. Asker olmadığına göre dayanacakları silahlı güçler efeler olacaktır.

2. Efeler ve Zeybekler :

Efe'nin çeşitli biçimlerde tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan birkaçı şu şekildedir. "Efe: Sosyal haydut," Efe; Anadolu'nun en fazla gelişmiş, tarımın en fazla ticaretleşmiş, dolayısıyla toplumsal katmanlar arasında eşitsizliğin en fazla belirginleşmiş olduğu bölgelerden olan Ege'de var olan çeteciye verilen addır." ³¹ "Efe, yiğit, özellikle Batı Anadolu köy yiğidi, zeybek" ³². Bu tanımların içerisinde yer alan hususlar aynı zamanda Kuva-yı Milliye hareketinin özelliklerini de yansıtır. Yani efeler, yiğittir, haksızlığa karşı isyanları vardır. Kabadayıdırlar, kırsal yerlerde baskı ve sömürüyü temsil eden merkezi otoriteye karşı güçsüz insanı korumaktadırlar. Yaptıkları bir tür sosyal protesto eylemidir.

Efeler ve zeybekler (efenin emrindeki kişi, savaşçı) oluşumu ile ilgili olarak Doğu Ergil şunları yazıyor: "Ege yöresinde "efe" adını alan sosyal haydut dağa çıktığında derhal var olan bir yasadışı çeteye girer. Girmek zorundadır da, çünkü çeteler köylerin sınırlı kaynaklarının tüketerek yaşadıkları için yasağı çiğnemiş olan bir şey tek başına ne hükümetin yada ağanın, ne de yarışan ve çekişen çetelerin denetim alanı dışında yaşabilir. Böylece çeteler, sürekli olarak yeni üyelerle beslenerek yaşar giderler. Çeteler dağılır, yeniden kurulur, isim ve kadro değiştirirler ama çetecilik ya da efelik sürer gider.

Çeteler çalışmadıkları için köyün ürettiğini köylü ile paylaşmak durumundadır. Köylünün çetelere ayıracağı pay daima sınırlıdır, bu sınır aşıldığı zaman çeteler ile köylü arasındaki ilişki sömürü yada soygun ilişkisine

31 ERGİL, a.g.e., s. 84.

32 Türkçe Sözlük 1; A.K.D.T.Y.K., Türk Dil Kurumu, Ankara 1988, C.I, s. 432.

dönüştür. Çetelerin, yasadışına yerel düzendeki güçlüklerle yasal yollarla mücadele edemeyen güçsüzü ve yoksulu, güçlü karşısında korumak³³.

Efeler ve zeybekler ilgili olarak da AYDINEL şu bilgileri verir:

"Ege bölgesinde, özellikle Aydın Vilâyeti ve Ödemiş yörelerinde, zeybeklik 17. Asırdan itibaren bir eşkıyalık, çetecilik şeklinde oluşan bir zümre idi. Hükümet otoritesinin yok olması, adaletsizlik, Osmanlı'ya güvensizlik, köylünün hor görülmesi, asayişsizlik, harplerin yarattığı ekonomik kriz, sosyal düzenin bozulması sosyo-kültürel alanda zeybeklik kurumunun doğmasına sebep oldu. Kültür düzeyi düşük olan köylüler, hükümetten öc almak, Osmanlı emniyet ve asayiş güçlerini etkisiz ve zayıf düşürmek için tek yol zeybeklik olduğuna inandıklarından, bu kurumun mensuplarına yataklık dahi ederlerdi. Köylü çocuğu küçük yaşlardan itibaren zeybeklik hikayeleri ile büyür ve büyük bir hayranlıkla, bu kuruma özenti duyarlardı.

Zeybekler I. Dünya Harbi yenilgisinden sonra eşkıyalığı bırakarak yavaş yavaş köylerine dönmeye başladılar. Hele, Yunan işgalinden sonra vatanın müdafaasız kaldığını gören bu Türk çocukları silâhları ve adamlarıyla dağlardan inerek Kuva-yı Milliye saflarına katıldılar. Esasen bunlara karşı büyük hayranlık duyan halk da onları tabî bir lider olarak gördüler ve çoğu gönüllü olarak emirlerine girdiler. Bu suretle Kuva-yı Milliye bu bölgede etkili bir şekilde bunların etrafında oluştu. ... Yörük Ali efe,³⁴ Demirci Mehmet Efe ve daha birçokları Kuva-yı Milliye Harekâtında pek çok yararlı faaliyette bulundular"³⁴.

3. Çeşitli Mesleklere Mensup Gönüllüler:

Kuva-yı Millîye bünyesi içinde halkın her kesiminden insanın mevcut olduğu bilinmektedir. Bu yapı içinde önemli bir grubu da milli ve vatani

33 ERGİL, a.g.e., s. 88.

34 AYDINEL, Sıtkı; Güneybatı Anadolu'da Kuva-yı Milliye Harekâtı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 48.

duygularla Kuva-yı Millîye'ye katılan gönüllüler teşkil etmiştir. Bunların içinde he tür meslekten gönüllü insanlar vardır. Kendilerine yakın yörelerde teşkilatlanmış ister eşraf, ister subay, ister bürokrattan kişiler önderi oldukları Kuva-yı Millîye grupları içinde yer almışlardır. Ancak bu gönüllülerden lider durumunda olanların sayısı pek çok değildir. Bunun yanında gönüllü ifadesi dikkate alındığında eşraf, din adamı, bürokrat ve subay, efe ve zeybek gibi ifade ettiğimiz insanların da bu kapsamda değerlendirilebileceğini unutmamak lâzımdır.

Kuva-yı Millîye'nin kadın kahramanlarından "Kara Fatma, Süreyya Sülün Hanım, Fatma Şeker Hanım"³⁵ da bu gönüllülerdendir. Gönüllülerin böyle bir harekete katılmalarını çeşitli biçimlerde ifade etmek mümkündür. Biz yukarıda "bunu millî ve vatanî duygularla" diye ifade ettik. Bir araştırmacı bunu şöyle ifade ediyor: "... Halk, maceraya değil zafere koşmuştur. Şehit olmanın gururunu duyan Türk Milleti'nden başka, hiçbir millet yoktur. Bir oğlunun şehit olduğunu duyan bir baba "Vatan sağolsun. Bir oğlum daha var, o da vatana feda olsun" diyebilecek kadar asil bir halkın harpten bıkkınlığını, genelleyerek ifade etmek gerçeklere aykırı olur."³⁶

4. Eşraf ve Din Adamları:

Eşraf genel anlamda "Bir yerin zenginleri, sözü geçenler, ileri gelenler"³⁷ olarak ifade edilmektedir. Kuva-yı Millîye hareketi içinde de eşraf ve din adamları önemli roller üstlenmişler, büyük hizmetler vermişler ve Kuva-yı Millîye'nin yapısı içinde önemli bölümünü teşkil etmişlerdir.

Bir toplumda zengin, sözü dinlenen kesimin ve din adamlarının olumlu veya olumsuz etkileri olmuştur. Türk Millî Mücadelesi'nde olumlu hareket eden din adamları ve eşrafta mevcuttur. Kuva-yı Millîye birliklerinin teşkilatlanması, ihtiyaçlarının karşılanması psikolojik olarak onların güçlendirilmesinde en önemli katkı bu olumlu hareket eden kesimden gel-

35 ÇAY, a.g.e., s. 8.

36 AYDINEL, a.g.e., s. 62.

37 Türkçe Sözlük I. a.g.e., s. 473.

miştir. Yapılan savaş İstiklâl Savaşı olduğu ve o günün Anadolu'su insanıyla, kaynaklarıyla, coğrafyasıyla, kültürüyle hatırlanırsa bu tabakanın olumlu etkileri daha kolay anlaşılır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu da ise Batı Anadolu'dan farklı olarak bu eşraf diye tabir edilen kesim aşiret reisi veya ağalar olmuştur.

Din adamları ile ilgili olarak şu tespit onların bu hareket içindeki yerini özlü bir biçimde ifade etmektedir. "Din bilginleri, bizim tereddüde düştüğümüz ve halka kabul ve tatbik ettirmede zorluğa düşer olduğumuz her mevzuda yardımımıza koşular, müşkülleri hallettiler. Nizami ordu vaziyete hakim oluncaya kadar kurduğumuz milli bölüklere her türlü desteği sağladılar."³⁸

Kuva-yı Millîye içinde yer alan ve din adamlarından bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür: "Mutki aşiret reisi Hacı Musa, Şadilli Hasan Reşo, Sıpkanlı Abdülmecit, Hormekli Halil, İzzettinli Hanan Ağa, Cıbranlı Maksut, Denizli eşrafından Yusuf Bey, Isparta eşrafından Tahir paşazade Hafız İbrahim Bey, Sökeli Caferaki (Giritli Cafer Ağa), Manifaturacı Kulalı Softaoğlu İbrahim, Adagideli Hanaylıoğlu Mehmet Emin Bey" gibi. Din adamlarından bazıları ise şunlardır: "Maraş Müftüsü Hacı Ahmet, Urfa Müftüsü Hasan, Diyarbakır Müftüsü Hacı İbrahim, Bitlis Müftüsü Abdülmecid, Bayburt Müftüsü Fahreddin, Viranşehir Müftüsü İbrahim, Denizli Müftüsü Hulusi Efendi, Çal Müftüsü Ahmet İzzet Efendi, Çine'de Akseli vaiz, Tire Müftüsü Hasan Efendi, vb."

5. Köylüler:

Kuva-yı Millîye'nin bünyesinde adından fazla söz edilmese de veya çeşitli tasniflerin içinde de ifade edilse önemli bir rol oynayan grup köylülerdir. Bunlardan askere alınma (mükellef) şeklinde de yararlanılmış, gönüllü olarak da Osmanlı Devleti'nin bu son zamanlarında toplumun yü-

³⁸ KUTAY, Cemal: "Milli Mücadele'nin Gerçek Öncüleri ve Arkadan Gelenler", *Tarih Dünyası Dergisi*, s. 3.

künü çeken unsur köylülerdir. Halkın büyük bir kısmı ilkel de olsa tarımla uğraşmakta, geçimini topraktan elde etmektedir. Anadolu'daki bir direniş hareketinin öncülüğünü, liderliğini köylüler yapmasa da, esas yükünü bu çilekeş Anadolu köylüsü yapmıştır. Her ne kadar bu kitleyi bu kuva-yı millie hareketinin içine çekmekte bazı sıkıntılar yaşanmışsa da, sonuçta köylüler kuva-yı millie adını verdiğimiz bu kuvvetlerin ve ileride kurulacak düzenli ordunun isimsiz kahramanlarını oluşturmuştur.

Görüldüğü gibi kuva-yı millie halkın içinden kendi arzusuyla teşkilâtlanmış, mücadelesini vermiş kuvvetlerdir. Bu milli kuvvetler düzenli orduya geçene kadar vatanın kurtuluşu ve Türk milletinin istiklâlini kazanmasında önemli hizmetlerde bulunurken canlarını da seve seve feda etmişlerdir. Bunları yaparken hem düşmana karşı, hem düşmanla işbirliği yapanlara, hem şahsi menfaatlerini vatanın kuruluşu ve milletini bağımsızlığını ön plana çıkaranlara, hem de korkaklara, keyif düşkünlerine karşı mücadele etmiştir. Ancak homojen olmayan bu yapının bazı eksiklik ve kusurları olduğunu belirtmek gerekir. Bu eksiklik ve kusurlar da giderek etkinliğinin azalmasına neden olmuştur.

3. KUVA-YI MİLLİYE'NİN ETKİNLİĞİNİ YİTİRMESİNE YOL AÇAN FAKTÖRLER:

Kuva-yı Milliye'nin Yunan kuvvetleri ile birçok çatışma ve muharebelere giriştiği; cesaretle mücadele ettiği, özellikle, düşman geri bölgelerinde birçok başarılar sağladığı, tartışılmaz bir gerçektir. Bu arada; aynı derecede önemli olmak üzere, karşı isyan ve milli hareketi engelleme hareketlerini bastırmak suretiyle, Milli Hükümete çok değerli bir hizmette bulunması da gerçekten övgüye değer.

Bununla beraber; Yunan ordusunun gittikçe büyüyen taarruz harekâtı karşısında, kesin sonuçlu girişimlerde bulunmak bakımından, Kuva-yı Milliye'nin giderek yetersiz bir duruma düştüğü de dikkati çeken bir noktadır. Bu olumsuz durumu yaratan etkenlerin başında, kuşkusuz, düşmanın kuv-

vet üstünlüğü gelir. Fakat; Kuva-yı Milliye'nin yapısındaki bazı kusurlar ve askeri nitelikli bir kısım faktörler de, bu teşkilâtın yetersizliğinde bir dereceye kadar etkili olmuşlardır.

Kuva-yı Milliye'nin etkinliğinde olumsuz rol oynayan başlıca faktörleri, ana hatları ile, şöyle açıklamak mümkündür.

a. Düşmanın kuvvet üstünlüğü:

Burada, Kuva-yı Milliye ile Yunan kuvvetleri arasında askeri denge yönünden ayrıntılı bir kıyaslama yapmak ayrı bir çalışmayı gerektirir. Bununla beraber, konu üzerinde hiç değilse, genel bir fikir edinmek için, tarafların personel gücüne ve lojistik yeteneğine genel bir bakışla değinmek, yerinde olacaktır.

12.000 kişiden oluşan Yunan kuvvetleri İzmir'e çıktığı gün (15 Mayıs 1919), kentte bu saldırıya karşı koyabilecek silâhlı Türk erlerinin sayısı, ancak 200 kadardı. Bundan başka; gerek İzmir'de ve gerek çevresinde, henüz hiçbir Kuva-yı Milliye birliği kurulmamıştı. Bununla beraber; bu durum karşısında halkın tepkisi o kadar ani oldu ki, işgalden sadece bir gün sonra, 16 Mayıs 1919'da, Urla halkı, kasabadaki askeri silâh deposunda bulunan 120 silâhi alarak, 120 kişilik bir milis kuvveti meydana getirmiş³⁹; böylece Batı Anadolu'da ilk Kuva-yı Milliye birliği doğmuştur. Bunu, çevrede hızla başka milis kuvvetlerinin kuruluşu izlemiştir.

Yunan istilasının ilk gelişme döneminde, 1919 yılı sonuna kadar, Yunan Ordusunun mevcudu, gayri resmi kayıtlara göre, 80.000'e ulaşmış⁴⁰; Eylül 1920'de ise, resmi istatistiklere göre, yaklaşık 107.500'i bulmuştur⁴¹.

Buna karşılık; Kuva-yı Milliye mevcudu, 1919 yılı sonuna kadar,

39 Türk İstiklâl Harbi, Batı Cephesi, C.II, 1 nci Ks. Ankara 1963, s. 60.

40 TOYNBEE, Arnold J.; Turkey (Türkiye), Newyork 1927, s. 92.

41 Türk İstiklâl Harbi Batı Cephesi, C.II, 2 nci Ks., Ankara 1966, s. 39.

Batı Anadolu'da 6.500–7.500 arasında değişmiştir.⁴² ; 1920 yılı ortalarında ise, bu mevcudun yaklaşık 15.000 kişiye ulaştığını tahmin edilmektedir⁴³ .

Ekonomik kaynaklara gelince; Yunan kuvvetleri, İngilizlerin lojistik desteğine dayanıyordu. Özellikle, İngiliz Askeri Yardımı, Yunan Ordusunu çağın en modern savaş malzemesi ile donatmak için, gittikçe artan bir biçimde Batı Anadolu'ya akıyordu. Bu cömert destek sayesinde, Yunan Ordusu giderek büyümüş ve güçlenmiştir.

Kuva-yı Milliye birlikleri ise, düzenli bir lojistik sistemden hemen hemen her zaman yoksun kalmıştı. Bununla beraber; mahalli halk, hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak, özellikle savaşın başlangıcında, Kuva-yı Milliye harekâtını lojistik bakımdan desteklemek için, mümkün olanı yapmıştır. Bu konuda bazı halk kuruluşlarının savaş boyunca gösterdikleri kahramanca çabalar, özellikle övgüye değer. Bu kuruluşların bir bölümü, İstanbul'da, Milli Mücadeleye katılmak isteyen personeli ve müttefiklerin kontrolünde bulunan depolardan kaçırılan silâh ve cephaneyi Anadolu'ya kaçırmakla, önemli hizmetler yapmışlardır⁴⁴ .

Diğer bazı kuruluşlar da, para veya yiyecek-giyecek maddeleri toplamada; silâhları onarmada ve İtilâf devletleri tarafından işe yaramaz hale getirilmiş olan silahlar için gerekli parça çok yararlı olmuşlardır.

Bu genel değerlendirmeye dayanarak kesin bir görüş ileri sürmek gerekirse; denebilir ki, gerek personel sayısı ve gerek lojistik destek alanında, Kuva-yı Milliye, Yunan kuvvetleri ile kıyaslanabilecek bir düzeyde değildi.

b. Kuva-yı Milliye'nin Yapısal Kusurları :

Kuva-yı Milliye, sosyal kökeni bakımından, homojen olmayan bir kuruluştur. Bu yapısal uyumsuzluk, zamanla ve zor şartlar altında, olumsuz

42 A.g.e., 2 nci Ks. Ankara 1965, s. 16-17.

43 SELEK, Sabahattin; *Anadolu İhtilâli*, İstanbul 1963, s. 103.

44 KALKAVANOĞLU, İlyas Sami; *Milli Mücadele Hatıralarım*, İstanbul 1957.

etkilerini açığa vurmuştur. Bu etkilerin başında, Kuva-yı Milliye'ye sağlanan halk desteğinin zayıflaması gelir.

Kuva-yı Milliye, her şeyden önce, askerî ve bilimsel anlamda bir gerilla teşkilâtı idi. Bu nedenle; Sir Liddell Hart'ın sözleri ile, "gerilla savaşı, küçük kuvvetlerle yürütülür; fakat, büyük kitlelerin desteğine dayanır" ⁴⁵. Kuralı, Kuva-yı Milliye için de geçerlidir.

Kuva-yı Milliye, genellikle, yapısal kökeni, bölgesel bağlantısı ve kamuya yönelik davranışı ile orantılı olarak, harekât yaptığı bölge halkının desteğinden yararlanmıştı. Bu konuda, mahalli halkla ilişkilerinde, Kuva-yı Milliye'nin çok etkili olabilmek bakımından önemli bir avantajı vardı; bu avantaj; özgürlük ve bağımsızlığı amaçlayan millî bir dava için çarpıştığı gerçeği idi.

Bununla beraber; Büyük Millet Meclisi'nin kararı ile geliştirilmekte olan muvazzaf ordu birlikleri yerine Kuva-yı Milliye'ye katılmaların çoğalmasından dolayı, bu teşkilatın personel mevcudu önemli ölçüde artmış; bu durum, Kuva-yı Milliye birlikleri ile onları lojistik bakımdan destekleyen bölge halkı arasındaki ilişkilerde bazı sorunlar yaratmaya başlamıştı. Özellikle; Yunanlıların 1920 yılı ortalarından sonra oldukça hızla gelişen nispeten büyük çaplı taarruzları karşısında, normal ikmal üslerinden ayrılarak daha doğuya çekilmek zorunda kalan Kuva-yı Milliye birliklerinin ihtiyaçları, bu sorunları daha da artırmıştı.

Böylece, halkın desteği zayıflamış; bunun doğal sonucu olarak, Kuva-yı Milliye'nin askerî etkinliği yetersiz bir düzeye düşmüştür.

c. Klasik Savaş İlkeleri ile Uyumsuzluk :

Kuva-yı Milliye'nin Yunan taarruz harekâtı karşısında yetersiz kalmasının en önemli etkeni; Yunan Ordusunun belirgin kuvvet üstünlüğünün dışında, Türk milis kuvvetlerinin klasik savaş ilkelerinin büyük çoğunluğu ile uyuşmayan bir karakterde olmalarıdır. Bununla beraber bu uyuş-

45 HART, B.H. Liddell, *Strategy (Strateji)*, New York 1967, s. 379.

mazlığın kökeni; hiç kuşkusuz, klasik savaş ile gerilla savaşı arasındaki ayrılıklara dayanır.

Gerçekten; Kuva-yı Milliye, baskın ve manevra prensipleri hariç, klasik savaş ilkelerinin hemen hemen tümü ile uyumsuz bir niteliktedir. Çünkü; bu teşkilat, bir milis kuvvettir. Bu nedenle, gerilla harekâtı uygulamak zorundadır. Gerilla harekâtı ise; klasik savaşın normal uygulama şekillerinden farklıdır. Örneğin; gerilla savaşında, stratejik alanda kesin sonuçlu harekâttan kaçınılır. Taktik bakımından ise, ağır kayıplar verilmesi muhtemel çatışmalardan sakınılır. Bu nedenle; **"vur ve kaç"** taktiği, gerilla harekâtının en belirgin bir simgesidir. Buna karşılık; böyle bir strateji ve taktik, büyük çaplı bir Yunan harekâtını durdurmada, doğal olarak, fazla etkili olamaz.

Bundan başka; gerilla savaşı, klasik savaşın ana ilkelerinden birini, **"Kuvvet Topluma Prensibini"**, tersine çevirir; yani, **"dağılma"**; gerilla birliklerinin hayatta kalabilmeleri ve başarı kazanmaları için vazgeçilmez bir koşuldur. Halbuki; tarafların hava kuvvetlerinin kara harekâtı üzerinde etkili olmadığı Türk-Yunan Savaşı sırasında, gerekli yer ve zamanda yeterli bir kuvvet toplama (**sıklet merkezi oluşturma**), zorunlu bir faktördü.

Kuva-yı Milliye liderlerinin, uyuşmadığı önemli bir savaş ilkesi de, **"Komuta Birliği Prensibidir"** Gerilla savaşı, normal olarak, bağımsız veya yarı bağımsız kuvvetlerle yürütülür. Bununla beraber; Milli Mücadelede, başlangıçta muvazaf kuvvetlerin yokluğu veya zayıflığı nedeniyle, onların klasik savaş görevini yüklenmek durumunda olan Kuva-yı Milliyece, komuta birliği ilkesine uyulması hayati bir önem taşıyordu. Fakat; Kuva-yı Milliye'nin disiplin ve muharebe anlayışının farklı oluşu ve eğitimlerinin yetersizliği nedeniyle, komuta birliğinde zaman zaman kopmalar olmuştur. O kadar ki; bazı seçkin Kuva-yı Milliye liderleri, komuta birliğini zedeleyen olumsuz davranışlarını, hatta isyana kadar vardırımlar; fakat, sonunda, milli davada haklı tarafı temsil edenler karşısında kaybetmişlerdir. Bu analizi, hedef, emniyet, vb., diğer savaş ilkelerini de ele alarak; daha da derinleştirmek, kuşkusuz mümkündür.

4. SONUÇ :

Türk Milli Mücadelesi (1919-1923), Türk milletinin bağımsızlık, özgürlük ve yurt bütünlüğünü korumak için giriştiği bir öz savunma hareketidir. Bu mücadelenin askeri yönünü oluşturan Türk İstiklâl Harbinin (1919-1922) sıklet merkezi bölgesi, karşılaşılan dış tehdidin büyüklüğü nedeniyle, Batı Cephesi idi. Bu cephede Yunanlıların giriştiği istila hareketi karşısında, ilk muvameh, Kuva-yı Milliye tarafından gösterilmiştir. Kuva-yı Milliye, gerilla savaşı yapmak durumunda idi. Nitekim bu savaş doktrinini uyguladığı sürece, Kuva-yı Milliye'nin örneğinin, Batı da Yunan kuvvetlerinin ileri harekâtını geciktirmek, güneyde Fransızları, Ankara Hükümetine yaklaşmaya zorlamaları yurt düzeyinde karşı isyan hareketlerini bastırmak, Türk düzenli ordusunun yeniden düzenlenmesi için gereken çok değerli zamanı ona kazandırmak suretiyle, başlangıçta hayati önemde görevler başarmıştır. Bu nedenle; bazı tarihçilerce Milli Mücadelenin ilk safhası (1919-1920), "Kuva-yı Milliye Dönemi" olarak tanımlanır.

Bununla beraber; Yunan Ordusunun büyük çaplı taarruz harekâtı karşısında, Kuva-yı Milliye, kesin sonuç sağlama bakımından, giderek yetersiz bir duruma düşmüştür. Bu yetersizliğe yol açan başlıca etken, Yunan Ordusunun, Kuva-yı Milliye'ne kıyaslanamayacak derecede kuvvet üstünlüğü idi. Ayrıca; homojen bir nitelik taşımadığı ve aslında bir gerilla kuvveti olduğu için, doğal olarak klasik savaş ilkelerinin büyük bir kısmı ile uyum sağlaması da, bu milli milis teşkilâtının giderek etkinliğini kaybetmesinde etkili olmuştur. Sonuçta; bu teşkilât, Türkiye Büyük Millet Meclisince kaldırılmış; böylece "Düzenli Ordu Dönemi" başlamıştır.

Bu konuda son bir değerlendirme olarak, Kuva-yı Milliye ile ilgili kesin bir görüş ileri sürmek gerekirse, denebilir ki; Türkiye'nin güçlü düzenli ordu birliklerinden yoksun bulunduğu çok kritik bir döneme, yiğitçe çarpışmaları ile, damgasını vuran Kuva-yı Milliye, başarılı veya kusurlu tüm yönleriyle, Türk Milli Mücadele Tarihindeki seçkin yerini daima koruyacaktır.